

(επιμ.), *DUL*, τόμ. 3, σελ. 2710-2711· T. Eagleton, *Εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, σελ. 33-35· J. Hawthorn, *Σεκλειδώνοντας το κείμενο*, σελ. 8-11· R. Wellek, A. Warren, *Theory of Literature*, σελ. 30-31 [ελλην. έκδ.: σελ. 39]· U. Eco, *Arocalittici e integrati*, Bompiani, Milano 1964 [στα ελλην.: *Κήνασρες και θεράποντες. Θεωρία και ιδεολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, μτφ. Ε. Καλλιφατιδή, Π. Μπουκάλας, Γνώση, 1987]· N. Arnaud, F. Lacassin, J. Tortel (επιμ.), *Entretiens sur la paralittérature*, Plon, Paris 1970 [πρακτ. συνεδρ. που έγινε στο Σεριζύ-λα-Σαλ, 1-10.9.1967]· A. Amorós, *Subliteraturas*, Editorial Ariel, Esplugues de Llobregat 1974· M. Angepot, *Le roman populaire. Recherches en paralittérature*, Presses de l'Université du Québec, Montréal 1975· J. G. Cawelti, *Adventure, Mystery and Romance. Formula Stories as Art and Popular Culture*, Univ. of Chicago Press, Chicago/London 1976· U. Eco, *Il Superuomo di massa. Studi sul romanzo popolare*, Cooperativa Scrittori, Milano 1976 [στα ελλην.: *Ο υπεράνθρωπος των μαζών. Ρητορική και ιδεολογία του λαϊκού μυθιστορημάτων*, μτφ. Ε. Καλλιφατιδή, Γνώση, 1988]· Κ. Δ. Κάσσης, *Η παραλογοτεχνία στην Ελλάδα, 1830-1980*, Ιχώρ, 1985 [Συλλ.], *Ανατομία του αστυνομικού μυθιστορηματος*, μτφ. Β. Μπισσώρης κ.ά., Άγρα, 1986· Γ. Βελουδής, *Ψηφίδες. Για μια θεωρία της λογοτεχνίας*, Γνώση, 1992, σελ. 53-60· A.-M. Boyer, *La paralittérature*, PUF, Paris 1992· Μ. Γ. Μερκελής, *Έντεχνος λαϊκός λόγος*, Καρδαμίτσα, 1993, σελ. 43-69· Π. Μαρτινίδης, *Συνηγορία της παραλογοτεχνίας*, Υποδομή, 1994· Γ. Βελουδής, *Το γράμμα και το πνεύμα*, Παπαζήση, 2004, σελ. 11-14.

Γ.Ν.Π.

Παραμυθικό, Το: Εικονογραφημένο περιοδικό τέχνης που εκδιδόταν ανά τετράμηνο στον Πειραιά από το 1988 ως το 1995 (;). Υπεύθυνος έκδοσης ο Δημ. Παναγιωτόπουλος.

Ολιγοσέλιδη, καλαισθητή έκδοση που περιείχε κυρίως ελληνική και ξένη μεταφρασμένη λογοτεχνία, και, στην πορεία του, άρθρα για την τέχνη και το θέατρο. Χαρακτηριστικό του περιοδικού το ενδιαφέρον για παλαιότερα λογοτεχνικά και άλλα έργα (αρχαία, λατινικά και βυζαντινά), με συχνές δημοσιεύσεις κειμένων μεταφρασμένων, συνοδευόμενων από εισαγωγή ή και το πρωτότυπο, όπως του Προκόπιου, του Μιχαήλ Ψελλού, του Κάτουλλου κ.ά. Στη στήλη «Παραμυθικά» δημοσιεύονται αποσπάσματα κειμένων, λογοτεχνικών και άλλων (όπως σεναρίων ή εφημερίδων), αποφθέγματα και ρήσεις λογίων, παλιά χειρόγραφα κ.ά.

Ως προς την εικονογράφηση, ορισμένα τεύχη του διακοσμούνται αποκλειστικά από έναν καλλιτέχνη (π.χ., Ασπ. Παπαδοπεράκη, Ν. Γ. *Πεντζίκης, Κ. Τσίζεκ). Πολλές φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο του Γ. Γκολομπία.

Στους συνεργάτες περιλαμβάνονται επίσης: Ορ. *Αλεξάκης, Μ. *Γιόση, Γερ. *Δενδρινός, Φ. *Δρακονταειδής, Τ. Ερμείδης, Αν. *Ευαγγέλου, Ελ. *Κιτσοπούλου-Θέμελη, Μ. Κιτσοπούλου, Τ. *Κόρφης, Στ. Κοψαχείλης, Γ. Λεγκάκης, Αλεξ. *Μπακονίκα, Μ. *Μαρκάκης, Θ. Γ. Παπαγεωργίου, Δημ. *Πετσετίδης, Γ. Σαχίδης, Περ. *Σφυρίδης, Ν. Hawthorne, G. de *Maupassant, M. del Rios κ.ά.

Πρωτοτυπία του περιοδικού αποτελεί ο επιτυχημένος συνδυασμός του παλαιού με το μοντέρνο, τόσο ως προς τα κείμενα (χαρακτηριστικό παράδειγμα το τχ. 4, 1989, όπου δημοσιεύεται το κείμενο «Εμβρίθεια», γραμμένο στην καθαρεύουσα από άγνωστο), όσο και ως προς την αξιόλογη εικονογράφηση (φωτογραφίες από σκηνές δρόμου, εικαστικά έργα, υποβλητικά σχέδια με μελάνι, οικογενειακές φωτογραφίες κ.ά.).

Το περιοδικό αφιέρωσε σελίδες τευχών ή ολόκληρα τεύχη του σε ανθρώπους των γραμμάτων (π.χ., στον *Παπαδιαμάντη, στον Ν. Γ. Πεντζίκη, στον Κ. Τσίζεκ).

Στην τελευταία σελίδα κάθε τεύχους παρατίθενται σύντομα βιογραφικά σημειώματα των συνεργατών.
Βλ. ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ.

Χ.Α.

παραμύθι:

- I. ΤΟ ΕΙΔΟΣ
- II. ΤΥΠΟΛΟΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ
- III. ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

I. ΤΟ ΕΙΔΟΣ: Ένα από τα κύρια είδη της λαϊκής λογοτεχνίας, το οποίο έχει απασχολήσει ποικιλοτρόπως την έρευνα, όχι μόνο ως προς την προέλευσή του (τη σύνδεσή του με τον *μύθο, με το όνειρο, με διηγήσεις «πρωτόγονων» κ.ά.), αλλά και ως προς τη θεματική, το *ύφος² και τη μορφή του. Ο Γερμανός μελετητής J. Bolte και ο Τσέχος G. Ροϊνίκα (οι οποίοι σχολίασαν τη συλλογή παραμυθιών των αδερφών *Grimm) το όρισαν ως διήγηση πλασμένη με ποιητική φαντασία, με στοιχεία από τον κόσμο του μαγικού και του υπερφυσικού, δίχως λογική εξάρτηση από την πραγματικότητα, την οποία μάλιστα το κοινό δέχεται ευχάριστα χωρίς να τη θεωρεί πιστευτή. Βασικά χαρακτηριστικά του παραμυθιού, πάντως, είναι η πρόθεση (τέρψη του κοινού) και η εμπλοκή —σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό— της φαντασίας.

Υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις για την καταγωγή του παραμυθιού: αποτελούν μετεξέλιξη αρχαίων μύθων (αδερφοί Grimm), προέρχονται από τις αρχαίες ινδικές *Βέδες* (M. Müller), πρωτοδημιουργήθηκαν στην Ινδία για να εξυπηρετήσουν διδακτικές προθέσεις (Th. Benfey), προέρχονται από τα όνειρα (ψυχολογία του βάρους) ή αποτελούν κοινό κτήμα της ανθρωπότητας (A. Lang, E. Tylor).

II. ΤΥΠΟΛΟΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΙΟΥ: Η τελευταία αυτή άποψη και η εντυπωσιακή ομοιότητα πολλών *θεμάτων, *μοτίβων και άλλων στοιχείων που υπάρχουν στα παραμύθια όλων των λαών επέτρεψαν την κατάρτιση ενός διεθνούς παραμυθικού καταλόγου από τον Φινλανδό μελετητή A. Aarne και τον Αμερικανό S. Thompson. Εξετάζοντας το ~ υπό ευρεία έννοια (πβ. τον αγγλικό όρο folktales), η κατάταξη των Aarne-Thompson διακρίνει 2.500 διαφορετικούς τύπους παραμυθιών: μύθος ζών, νουβέλα (ορθολογικότερη διήγηση, χωρίς μαγικά στοιχεία), θρησκευτική διήγηση, ευτράπελη διήγηση, ενώ κατεξοχήν ~ θεωρείται το μαγικό ~. Χωριστή κατηγορία αποτελεί το κλιμακωτό ~. Στην περίπτωση αυτή, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνύπαρξη και συλλειτουργία υπερφυσικών και ρεαλιστικών στοιχείων, στα οποία αντικατοπτρίζονται και όψεις ιστορικής ζωής (δομές εξουσίας, πλέγματα κοινωνικών σχέσεων κ.ά.).

Τον 20ό αι. διαμορφώθηκαν νέες ενδιαφέρουσες τυπολογίες του παραμυθιού, με πιο γνωστή εκείνη του Ρώσου VI. Propp στην περίφημη μελέτη του για τη μορφολογία των ρωσικών μαγικών παραμυθιών (1928). Ο Propp μελέτησε τα μαγικά παραμύθια και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα μόνιμα, σταθερά στοιχεία του παραμυθιού είναι οι 31 λειτουργίες των δρώντων προσώπων: τα πρόσωπα του παραμυθιού δεν εξετάζονται αυτά καθαυτά αλλά μέσω των λειτουργιών που επιτελούν. Η μελέτη του αυτή αποτέλεσε μία από τις θεωρητικές βάσεις του *δομισμού. Βλ. *λειτουργία*.

III. ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ: Το νεοελληνικό ~ διασώ-

ζει στοιχεία από την αρχαιότητα, όπως γίνεται σαφές από μαρτυρίες του *Πλάτωνα, του Στράβωνα, του Ξενοφάνη κ.ά., και όπως πιστοποιούν οι σχετικές διηγήσεις στον *Όμηρο και στον *Ηρόδοτο. Φανερό είναι και η απήχηση από τη μακρόχρονη συμβίωση του ελληνικού λαού με τους Τούρκους, αλλά και η επαφή με τη Δύση.

Η εισροή επίσης ξένων παραμυθιών στην Ελλάδα συστηματοποιείται από τα μέσα του 19ου αι., καθώς προσωπικότητες του πνεύματος, όπως ο Ν. Γ. *Πολίτης και ο Ν. *Δραγούμης εξήραν τον παιδαγωγικό ρόλο του παραμυθιού, αναφερόμενοι αρχικά στους ανατολικής προέλευσης μύθους, όπως τα *Παραμύθια της Χαλμιάς*. Παράλληλα, με την επίδραση της ρομαντικής αντίληψης για τη λαϊκή προφορική παράδοση, όπως είχε εκφραστεί λίγες δεκαετίες νωρίτερα στη Δύση με την έκδοση των γερμανικών λαϊκών παραμυθιών από τους αδελφούς Grimm, το παραμύθι θεωρήθηκε συστατικό στοιχείο για τη πνευματική διαμόρφωση των νέων της αστικής τάξης και στην Ελλάδα. Έτσι, κατά το β' μισό του 19ου αι. ενθαρρύνονται και διαδίδονται οι μεταφράσεις των παραμυθιών δυτικής προέλευσης, ιδίως των αδελφών Grimm και του Η. Σ. *Andersen. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι επιλέγονταν συνήθως τα παραμύθια που συνδέονταν περισσότερο με τις ηθικές αξίες της αστικής τάξης.

Η αθρόα εισαγωγή δυτικών παραμυθιών στον ελληνικό χώρο συνδέεται στενά με την εμφάνιση των παιδικών περιοδικών (*Αθηναΐς*, *Η *Διάπλασις των Παιδών*, *Μέντωρ), ενώ παράλληλα κυκλοφόρησαν και αυτοτελείς εκδόσεις των παραμυθιών δημοφιλών δυτικών συγγραφέων, πάντα με την πεποίθηση ότι αποτελούν επωφελή αναγνώσματα για τα παιδιά: *Αδελφών Γκριμ τα παραμύθια* (1886, επιλ., μτφ. του παιδαγωγού Μ. Ι. Βρατσάνου, *Παραμύθια δανικά εκ των του Άνδερσεν* (Λιψία 1873, μτφ. Δημ. *Βικέλας) κ.ά.

Χαρακτηριστικό φαινόμενο της εποχής είναι και η διασκευή των δυτικών παραμυθιών από Έλληνες συγγραφείς, οι οποίοι όμως σπανίως πραγματοποίησαν κάποιες σημαντικές αλλαγές στους κώδικες που αυτά μετέφεραν. Τέτοιες περιπτώσεις, όπου ο οντοπικός χαρακτήρας του δυτικοευρωπαϊκού παραμυθιού εμπλουτιζόταν με πιο άμεσο κοινωνικό περιεχόμενο, αποτελούν, π.χ., τα τρία παραμύθια που δημοσίευσε το 1921 ο Πέτρος *Πικρός στο περιοδικό *Παιδική Χαρά*, τα οποία βασίστηκαν σε αντίστοιχα παραμύθια των αδελφών Grimm, και το παραμύθι του Π. Πυργωτού «Το παλάκι που έγινε κύκνος», βασισμένο στο αντίστοιχο του Andersen. Πάντως, η μετατροπή του ξένου προτύπου αποτελεί περισσότερο συμφορικό με ήδη υπάρχον στην ελληνική λαϊκή παράδοση αντίστοιχο παραμυθικό υλικό. Κάτι τέτοιο συμβαίνει περισσότερο στις δημοσιεύσεις παραμυθιών του Ch. Perrault, τα οποία συχνά βρίσκονται σε αντιστοιχία με ελληνικά λαϊκά παραμύθια. Συνήθως βέβαια τα παραμύθια που δημοσιεύονται σε παιδικά έντυπα διασκευάζονται επιλεκτικά, ώστε να προσδίδεται στο κείμενο πιο αισιόδοξος και ηθικά ωφέλιμος χαρακτήρας.

Πλήθος παραμυθικών στοιχείων και μοτίβων έχει δανειστεί η προσωπική λογοτεχνία και άλλες τέχνες, ενώ οι σχέσεις τους με το παραμύθι είναι εντονότερες σε είδη όπως το *παραμυθόδραμα και τα έργα του *μαγικού ρεαλισμού. Το ~, παραμένοντας πάντα δημοφιλές είδος, πέρασε σταδιακά από τον χώρο της προφορικής λογοτεχνίας στον χώρο της έντυπης παραγω-

γής και καλλιεργείται πλέον συστηματικά από εκπροσώπους της προσωπικής λογοτεχνίας.

Το ενδιαφέρον για τη διάσωση και την καταγραφή των ελληνικών παραμυθιών ξεκίνησε τον 19ο αι. με την έκδοση στο εξωτερικό δύο συλλογών ελληνικών λαϊκών παραμυθιών. Πρόκειται για τη συλλογή που εκπόνησε, με τη συνδρομή Ελλήνων μαθητών, ο Αυστριακός διπλωμάτης Johann Georg von Hahn (γνώστης του έργου των αδελφών Grimm, εξέδωσε το 1864 στη Λιψία, στα γερμανικά, αντίστοιχη συλλογή, έχοντας, όπως και οι Γερμανοί συλλογείς, στόχο την ανάδειξη της εθνικής φυσιογνωμίας του λαού μέσα από την προφορική παράδοση) και για τη συλλογή του Δανού Jean Prio (Κοπεγχάγη 1879). Έκτοτε κυκλοφορούν πολλές συλλογές ελληνικών λαϊκών παραμυθιών με άξονα τοπικό-γεωγραφικό, χρονολογικό, θεματικό κτλ. Κατάλογο των ελληνικών παραμυθιών ετοίμασε ο λαογράφος και ακαδημαϊκός Γ. Α. *Μέγας, ο οποίος ήταν ο πρώτος που έδωσε και μία ταξινόμησή τους με βάση το σύστημα Aarne-Thompson. Σήμερα με τη συλλογή σχετικού λαογραφικού υλικού ασχολείται το Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της *Ακαδημίας Αθηνών. Το έργο της ταξινόμησης των ελληνικών παραμυθιών συνεχίζεται στο *Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών του *ΕΙΕ.

Βλ. ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ· ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ.

Σ. Μ. Η. Abrams, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, σελ. 208-209· Β. Didier (επιμ.), *DUL*, τόμ. 1, σελ. 798-799· Γ. Α. Μαρκαντωνάτος, *ΒΑΛΟ*, σελ. 225· ΠΛΜ, τόμ. 48, σελ. 163-164· S. Thompson, *Motif-index of Folk-literature. A Classification of Narrative Elements in Folk-tales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-books and Local Legends*, 6 τόμοι, Suomalainen tiedeakatemia, Academia scientiarum fennica, Helsinki 1932-1936· Μ. Γ. Μερakλής, *Τα παραμύθια μας*, Αφοί Κωνσταντινίδη, Θ/κη 1973· Δ. Β. Οικονομίδης, «Το παραμύθι και ο παραμυθιάς εν Ελλάδι», περ. *Λαογραφία*, τόμ. 31 (1976-1978), σελ. 29-42· Γ. Μέγας, *Το ελληνικό παραμύθι. Αναλυτικός κατάλογος τύπων και παραλλαγών κατά το σύστημα Aarne-Thompson. Τεύχος Α': Μύθοι ζώων*, Ακαδημία Αθηνών, 1978· VI. Propp, *Μορφολογία του παραμυθιού*, μτφ. Α. Παρίση, Καρδαμίτσα, 1991· Δ. Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία*, ΜΙΕΤ, 1992, σελ. 140· Μ. Γ. Μερakλής, *Ελληνική λαογραφία*, τόμ. 3: *Λαϊκή τέχνη*, Οδυσσέας, 1992, σελ. 36-45· Μ. Γ. Μερakλής, *Εντεχνος λαϊκός λόγος*, Καρδαμίτσα, 1993, σελ. 71-170· Α. Αγγελουπόπουλου, Ατμ. Μπρούσκου, *Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 700-749*, ΕΙΕ-ΙΝΕ, 1994· Μ. Καπλάνογλου, *Ελληνική λαϊκή παράδοση. Τα παραμύθια στα περιοδικά για παιδιά και νέους (1836-1922)*, Ελληνικά Γράμματα, 1998· Α. Αγγελουπόπουλου, Ατμ. Μπρούσκου, *Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 300-499*, 2 τόμοι, ΕΙΕ-ΙΝΕ, 1999· Μ. Γ. Μερakλής, *Το λαϊκό παραμύθι. Κείμενα παραμυθολογίας*, Ελληνικά Γράμματα, 1999· Μ. Καπλάνογλου, *Παραμύθι και αφήγηση στην Ελλάδα. Μια παλιά τέχνη σε μια νέα εποχή*, Πατάκης, 2002· Γ. Μέγας, *Ελληνικά παραμύθια*, 2 τόμοι, Εστία, 192003· Α. Αγγελουπόπουλου, Μ. Καπλάνογλου, Εμμ. Κατρινάκη, *Επεξεργασία παραμυθιακών τύπων και παραλλαγών AT 500-559*, ΕΙΕ-ΙΝΕ, 2004.

Απεφωτισμένα περιοδικών: *Δβζ*, τχ. 108 (1984), τχ. 130 (1985), τχ. 363 (1996)· *Διαδρομές*, τχ. 9 (1988), τχ. 37 (1995)· *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*, τχ. 3 (1988).

Μ.Γ.Μ., Θ.Κ.

Παραμύθι χωρίς όνομα (παράστ. 1959): Θεατρικό έργο του Ιάκωβου *Καμπανέλλη, σε τρεις πράξεις και εννέα εικόνες. Ο Βασίλης Διαμαντόπουλος και η Μαρία Αλκαίου εγκαίνιασαν το Νέο Θέατρο με αυτό το έργο και το παρουσίασαν πρώτοι το 1959, σε σκηνοθεσία του Διαμαντόπουλου. Το έργο αντιμετώ-